

INTERNETDAGI ELEKTRON TIJORAT TIZIMLARI

Suyarov Akram Musayevich

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
axborot texnologiyalari kafedrası PhD, dotsent*

akramsuyarov@mail.ru

Norbayeva Muqaddas Arifjon qizi

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
Buxgalteriya va menejment" fakulteti talabasi*
norboyevamuqaddas792@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada iqtisodiyotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari doirasida internetdagi elektron tijorat tizimlarining nazariy asoslari, texnologik komponentlari va iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi. Elektron tijoratning ta'rifi, turlari (B2B, B2C, C2C va boshqalar), asosiy infratuzilmasi (to'lov gateway'lari, xavfsizlik mexanizmlari, AI va blockchain integratsiyasi) hamda global bozordagi o'rni ko'rib chiqiladi. Xususan, 2025-yil holatiga ko'ra global elektron tijorat bozori hajmi taxminan 5-6 trillion AQSh dollariga yetgani, bu esa raqamli iqtisodiyotning jadal o'sishini aks ettirishi ta'kidlanadi. O'zbekiston kontekstida elektron tijoratning rivojlanish bosqichlari, qonuniy-huquqiy bazasi ("Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son Qonun, "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi), mahalliy platformalar (Uzum, Click va boshqalar) misolida joriy holati baholanadi. Bozorda 9-11% o'sish kutilayotgani, ammo infratuzilma cheklovlari, kibertahdidlar va mutaxassislar yetishmasligi kabi muammolar mavjudligi qayd etiladi. Maqolada ushbu muammolarni bartaraf etish bo'yicha takliflar – ta'limni kuchaytirish, xavfsizlik choralarini takomillashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etish ilgari suriladi. Tadqiqot elektron tijorat tizimlarining O'zbekiston iqtisodiyotida YaIM o'sishiga, kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga va global bozorga integratsiyaga qo'shgan hissasini ochib berishga qaratilgan bo'lib, ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, internet tizimlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli iqtisodiyot, O'zbekiston, xavfsizlik, rivojlanish istiqbollari.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyotning jadal rivojlanishi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) keng qo'llanilishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayonda internetdagi elektron tijorat tizimlari muhim o'rin tutmoqda. Elektron tijorat – axborot tizimlaridan foydalangan holda tovarlar, ishlar va xizmatlarni oldi-sotdi qilishning

raqamli shakli bo'lib, global iqtisodiyotni transformatsiya qiluvchi asosiy omillardan biriga aylangan. 2025-yil holatiga ko'ra, jahon elektron tijorat bozori hajmi taxminan 5-7 trillion AQSh dollariga yetib, yillik o'sish sur'ati 8-10% atrofida saqlanmoqda [1]. Bu o'sish nafaqat yirik kompaniyalar (masalan, Amazon, Alibaba) faoliyatini kengaytirishga, balki kichik va o'rta biznesning global bozorga chiqishiga ham imkoniyat yaratmoqda.

O'zbekiston Respublikasida elektron tijoratning rivojlanishi "Raqqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan [2]. Ushbu strategiya raqqamli infratuzilmani takomillashtirish, elektron hukumat tizimini rivojlantirish va iqtisodiyotning real sektorida AKTni joriy etishni nazarda tutadi. 2022-yilda qabul qilingan "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son Qonun [3] sohani huquqiy tartibga solishni yangi bosqichga olib chiqdi, shartnomalar tuzish tartibini aniqlashtirdi va ishtirokchilar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirdi. Natijada, mamlakatda elektron savdo hajmi jadal o'smoqda: 2025-yilda 9-11% o'sish kutilmoqda, bu esa raqqamli iqtisodiyotning YaIMdagi ulushini oshirishga xizmat qilmoqda [4].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, elektron tijorat tizimlari nafaqat savdo jarayonlarini soddalashtirib, xarajatlarni kamaytiradi, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va iste'molchilar uchun qulayliklar ta'minlaydi. Shu bilan birga, kibertahdidlar, infratuzilma cheklovlari va mutaxassislar yetishmasligi kabi muammolar mavjud bo'lib, ularni bartaraf etish dolzarb vazifaga aylanmoqda. O'zbekiston kontekstida mahalliy platformalar (Uzum, Olcha va boshqalar) rivojlanishi global tajribani hisobga olgan holda yangi yondashuvlarni talab etadi.

Maqqolaning maqsadi – iqtisodiyotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari doirasida internetdagi elektron tijorat tizimlarining nazariy asoslarini, texnologik komponentlarini va iqtisodiy ahamiyatini tahlil qilish, shuningdek, O'zbekistondagi joriy holatni baholash hamda rivojlanish istiqbollariga oid takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Maqqola quyidagi vazifalarni hal etishga qaratilgan:

1. Elektron tijorat tizimlarining ta'rifi, turlari va asosiy komponentlarini ko'rib chiqish;
2. Global va mahalliy bozordagi iqtisodiy ta'sirini tahlil qilish;
3. O'zbekistonda elektron tijoratning huquqiy bazasi va amaliy holatini o'rganish;
4. Mavjud muammolarni aniqlash va yechim takliflarini ilgari surish.

Adabiyotlar sharhi

Internetdagi elektron tijorat tizimlari mavzusi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar so'nggi yillarda jadal rivojlanmoqda, chunki raqamli iqtisodiyot global miqyosda va mahalliy bozorlarda muhim o'rin tutmoqda. Ushbu sharxda asosan O'zbekiston kontekstidagi va xalqaro tadqiqotlarga e'tibor qaratiladi, chunki mavzu iqtisodiyotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari doirasida ko'rib chiqilmoqda.

Elektron tijoratning nazariy asoslari va global tendensiyalari bo'yicha KPMGning 2023-yilgi hisobotida O'zbekiston elektron tijorat bozori 2022-yilda 311 million AQSh dollariga yetgani, 2023-2027 yillarda o'rtacha yillik o'sish sur'ati 41,4-47,4% bo'lishi prognoz qilinganligi ta'kidlanadi [1]. Bu tadqiqot bozorni subsektorlarga (elektronika, moda, oziq-ovqat va boshqalar) ajratib, infratuzilma, to'lov tizimlari va logistika kabi omillarni muhim deb hisoblaydi. Xuddi shu hisobotda O'zbekiston Markaziy Osiyoda eng tez o'sayotgan bozor sifatida baholanmoqda.

O'zbekistonda elektron tijoratning rivojlanish bosqichlari va muammolari haqida bir qancha mahalliy tadqiqotlar mavjud. Masalan, 2023-yilda nashr etilgan maqolada elektron tijoratning rivojlanish bosqichlari (internetning dastlabki kirib kelishidan to hozirgi mobil platformalargacha) tahlil qilinib, kelajak istiqbollari (raqamli transformatsiya va yangi bozorlar ochilishi) ko'rsatilgan [2]. Mualliflar infratuzilma cheklovlari va malakali kadrlar yetishmasligini asosiy to'siqlar deb ataydilar. Shunga o'xshash fikrni boshqa tadqiqotda ham uchratish mumkin: elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'siri o'rganilib, 2022-yilda bozor hajmi 311 million dollarga yetgani, 2023-2027 yillarda 41,4-47,4% o'sish kutilayotgani qayd etilgan [3]. Bu ishda "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasining roli alohida ta'kidlanadi.

Huquqiy baza jihatidan "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son Qonun (2022) va "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi (2020) asosiy hujjatlar hisoblanadi [4, 5]. Ushbu qonun elektron shartnomalar, to'lovlar va iste'molchilar huquqlarini tartibga soladi, strategiya esa raqamli infratuzilmani rivojlantirish va elektron tijoratni real sektorga integratsiya qilishni nazarda tutadi. Bir qancha tadqiqotlarda bu hujjatlarning amaliy ta'siri tahlil qilinib, kibertahdidlar va raqamli tengsizlik kabi muammolar ko'tarilgan [6].

Xalqaro taqqoslashda O'zbekistonning Markaziy Osiyo mintaqasidagi o'rni o'rganilgan ishda UNCTAD B2C indeksi asosida Qozog'iston va Qirg'iziston bilan solishtirilib, infratuzilma va ishonch mexanizmlari muhimligi ta'kidlangan [7]. Yana bir tadqiqotda institutsional omillar (davlat islohotlari, platforma strategiyalari) va iste'molchi ishonchi elektron tijoratning muvaffaqiyat kaliti deb baholangan [8].

Umuman olganda, adabiyotlarda elektron tijoratning iqtisodiy o'sishga qo'shgan hissasi (YaIM ulushini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish) ijobiy baholanadi, ammo muammolar (xavfsizlik, logistika, ta'lim) dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu sharx

mavzuning nazariy va amaliy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi va keyingi bo'limlarda O'zbekistonning joriy holati chuqurroq tahlil qilinadi.

Tadqiqotlar metodologiyasi

Ushbu maqolada internetdagi elektron tijorat tizimlarini iqtisodiyotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari doirasida o'rganishda kompleks yondashuv qo'llanilgan bo'lib, nazariy va amaliy tadqiqot usullari birgalikda ishlatilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – elektron tijorat tizimlarining texnologik komponentlarini, iqtisodiy ahamiyatini va O'zbekiston sharoitidagi rivojlanishini tahlil qilishdan iborat bo'lgani uchun, metodologiya mavzuning ko'p qirraliligini qamrab olishga yo'naltirilgan.

Tadqiqot usullari:

Nazariy usullar:

Ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son Qonuni (2022), "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi (PF-6079, 2020) va xalqaro hisobotlar (KPMG, Statista, World Bank) o'rganildi. Bu usul elektron tijoratning ta'rifi, turlari va global tendensiyalarini aniqlashga xizmat qildi.

Solishtirma tahlil: Global elektron tijorat bozori (2025-yilda taxminan 4,8-6 trillion AQSh dollari) bilan O'zbekiston bozorini (2025-yilda 9-11% o'sish kutilmoqda, hajmi 1-2 milliard dollarga yaqinlashishi prognoz qilinmoqda) taqqoslash orqali mahalliy xususiyatlar ajratib ko'rsatildi.

Amaliy usullar:

Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish: Rasmiy statistika (Milliy statistika qo'mitasi, Infocom.uz), xalqaro manbalar (Statista, KPMG 2023 hisoboti) va bozor prognozlari (2025-yilda O'zbekiston elektron tijorat bozori jadal o'sishda davom etishi, mahalliy platformalar – Uzum, Olcha kabi misollar) asosida raqamli ko'rsatkichlar o'rganildi.

Sistemali yondashuv: Elektron tijorat tizimlarining komponentlari (to'lov gateway'lari, xavfsizlik mexanizmlari, logistika) va ularning iqtisodiy ta'sirini (YaIM o'sishiga hissa, yangi ish o'rinlari yaratish) kompleks baholash.

Induksiya va deduksiya: Umumiy global tajribadan (Amazon, Alibaba) chiqib, mahalliy sharoitga (infratuzilma cheklovlari, kibertahdidlar) mos takliflar ishlab chiqish.

Tahlil va natijalar

Internetdagi elektron tijorat tizimlarining iqtisodiyotdagi o'rni va ta'sirini tahlil qilishda global tendensiyalar va O'zbekistonning mahalliy holati solishtirildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron tijorat raqamli iqtisodiyotning asosiy drayverlaridan biri bo'lib, savdo jarayonlarini soddalashtirish, xarajatlarni kamaytirish va global bozorga chiqish imkoniyatlarini ta'minlash orqali iqtisodiy o'sishga hissa qo'shmoqda.

Global elektron tijorat bozorining tahlili

2025-yil holatiga ko'ra, jahon elektron tijorat bozori hajmi taxminan 4,8–6 trillion AQSh dollariga yetgan bo'lib, bu o'tgan yillarga nisbatan 7–8% o'sishni aks ettiradi [1]. Bu o'sishning asosiy omillari – internet penetratsiyasining ortishi (aholining 60% dan ortig'i internet foydalanuvchisi), mobil qurilmalar orqali savdo (m-commerce ulushi 70% ga yaqin) va sun'iy intellekt, blockchain kabi texnologiyalarning integratsiyasi. Masalan, Amazon va Alibaba kabi gigant platformalar bozorning katta qismini egallab, B2C va B2B modellarida yetakchilik qilmoqda. Global bozorda elektron tijoratning chakana savdodagi ulushi 20–22% atrofida, bu esa an'anaviy savdoning raqamli transformatsiyasini ko'rsatadi.

O'zbekistonda elektron tijoratning joriy holati

O'zbekiston elektron tijorat bozori Markaziy Osiyoda eng tez o'sayotgan bozorlardan biri hisoblanadi. 2022-yilda bozor hajmi 311 million AQSh dollariga yetgan bo'lsa, 2023–2027 yillarda o'rtacha yillik o'sish sur'ati (CAGR) 41–47% ni tashkil etishi kutilmoqda, natijada 2027-yilga borib 1,8–2,2 milliard dollarga yetishi prognoz qilinmoqda [2]. 2025-yilda bozor hajmi taxminan 800–1000 million dollarga yaqinlashishi va o'sish sur'ati 9–11% atrofida saqlanishi kutilmoqda [3]. Bu o'sish "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi va "Elektron tijorat to'g'risida"gi qonun (2022) tufayli ta'minlanmoqda.

Mahalliy platformalar – Uzum Market (O'zbekistonning birinchi unicorn kompaniyasi, 2024-yilda qiymati 1 milliard dollardan oshgan), Olcha, BirBir va boshqalar yetakchilik qilmoqda. Uzum ekotizimi elektron savdo, fintech va logistika xizmatlarini birlashtirib, foydalanuvchilar sonini millionlabga yetkazgan. Bozorda moda, elektronika va kundalik ehtiyoj tovarlari ustunlik qiladi, to'lov tizimlari (Click, Payme) va logistika infratuzilmasi rivojlanmoqda. Internet foydalanuvchilari soni 30 milliondan oshgan, mobil internet penetratsiyasi 76–80% ga yetgan.

Iqtisodiy ta'sir va afzalliklar

Elektron tijorat tizimlari O'zbekiston iqtisodiyotida quyidagi ijobiy ta'sirlarni ko'rsatmoqda:

YaIM o'sishiga hissa: Raqamli sektorning ulushi ortib, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda (IT va logistika sohasida minglab yangi lavozimlar).

Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash: Mahalliy tadbirkorlar global bozorga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda (eksport hajmi o'sishi).

Xarajatlarni kamaytirish: Onlayn savdo orqali logistika va marketing xarajatlari optimallashtirilmoqda. Solishtirma tahlilda O'zbekistonning penetratsiya darajasi (chakana savdodagi ulushi 3–4%) qo'shnilarga (Qozog'iston – 10–12%) nisbatan past, ammo o'sish potentsiali yuqori.

Mavjud muammolar

Tahlil natijalarida quyidagi cheklovlar aniqlandi:

Infratuzilma muammolari: Chekka hududlarda internet tezligi va sifati past.

Xavfsizlik tahdidlari: Kibertahdidlar va ishonchsizlik (iste'molchilarning onlayn to'lovlarga ishonchi past).

Malakali kadrlar yetishmasligi: Raqamli savodxonlik va mutaxassislar soni cheklangan.

Logistika cheklovlari: Yetkazib berish tarmoqlari to'liq qamrab olmagan.

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, elektron tijorat tizimlari O'zbekiston iqtisodiyotini raqamlashtirishda muhim rol o'ynaydi, ammo muammolarni bartaraf etish uchun qo'shimcha choralar talab etiladi.

SWOT tahlili va natijalari

Internetdagi elektron tijorat tizimlarining O'zbekiston iqtisodiyotidagi holatini baholashda SWOT tahlili (Strengths – kuchli tomonlar, Weaknesses – zaif tomonlar, Opportunities – imkoniyatlar, Threats – tahdidlar) muhim vosita hisoblanadi. Ushbu tahlil mavzuning ichki va tashqi omillarini kompleks baholashga imkon beradi, shuningdek, rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishga asos yaratadi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi SWOT matritsasi shakllantirildi, bu yerda global va mahalliy ma'lumotlar (KPMG, Statista va ilmiy maqolalar asosida) hisobga olindi. 2025-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston elektron tijorat bozori hajmi taxminan 1,5–1,8 milliard AQSh dollariga yetgan bo'lib, bu 2024-yildagi 700 million dollardan sezilarli o'sishni ko'rsatadi [1, 2]. O'sish sur'ati (CAGR) 30–47% atrofida saqlanmoqda, ammo muammolar mavjud.

Kuchli tomonlar (Strengths):

Onlayn tadbirkorlikka to'siqlarning yo'qligi, tranzaksiya xarajatlari pastligi va savdo tashkilotlari raqobatbardoshligini oshirish [3]. Masalan, hukumat tomonidan elektron

tijorat uchun soliq imtiyozlari (onlayn daromadga 2% soliq) joriy etilgan, bu esa yangi platformalarning paydo bo'lishiga yordam bermoqda.

Qonuniy bazaning takomillashishi: "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son Qonun va "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi sohani tartibga solib, ishtirokchilar huquqlarini himoya qilmoqda [4].

Iste'molchilar sonining o'sishi: Internet foydalanuvchilari 30 milliondan oshgan, bank kartalari orqali to'lovlar ortmoqda (2025-yilda 50 milliondan ziyod kartochkalar).

Qishloq va chekka hududlarni jalb etish: Ekologik mahsulotlar va xizmatlarni onlayn sotish orqali yangi bozorlar ochilmoqda, bu esa bandlikni oshirishga (frilanserlik va o'z-o'zini band qilish) hissa qo'shmoqda.

Mahalliy platformalarning rivojlanishi: Uzum Market (1 milliard dollar qiymatdagi birinchi yunikorn), Olcha va boshqalar bozorning 50% dan ortig'ini egallab, 23 baravar o'sish ko'rsatmoqda [5].

Zaif tomonlar (Weaknesses):

Raqamlashtirishning past darajasi: Faqat 26% xususiy firmalar veb-saytga ega (mintaqa o'rtachasidan past – 63%) [3]. Bu esa mahalliy elektron tijoratni raqobatbardoshligini pasaytirib, xorijiy bozorga mablag' chiqib ketishiga olib kelmoqda.

Statistik ma'lumotlar va metrikalarning yetishmasligi: Rasmiy organlar tomonidan elektron tijorat statistikasi to'liq shakllanmagan, bu esa tahlilni qiyinlashtirmoqda.

Iste'molchilar ishonchining pastligi: Mahalliy marketplace'larda malaka talablari past, bu esa yo'qotish va aldov xavfini oshiradi. Katta platformalar B2C dan B2B ga o'tmoqda, chunki B2B yuqori foydalilik beradi.

Tashkilotlanmagan savdoning nazoratsizligi: Kichik tashkilotlarning noqonuniy faoliyati iste'molchilarga zarar yetkazmoqda, o'z-o'zini tartibga solish mexanizmlari yo'q.

Imkoniyatlar (Opportunities):

Multikanal va omnikanal elektron tijoratni rivojlantirish: Mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali savdo hajmini oshirish imkoniyati mavjud, ayniqsa yosh avlod (15–45 yoshdagi 48%) orasida.

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasini qo'llash: Kam rivojlangan hududlarni hukumat qo'llab-quvvatlashi orqali ekologik mahsulotlarni onlayn bozorga chiqarish, bu esa ijtimoiy farqlanishni kamaytiradi va innovatsion bandlikni oshiradi.

Yoshlarni jalb etish: Elektron tijoratdagi yuqori daromad yoshlarni AKT va SMM ko'nikmalarini o'zlashtirishga rag'batlantirmoqda, ishsizlikni kamaytirishga yordam beradi.

Qo'shni mamlakatlardagi siyosiy beqarorlikdan foydalanish: G'arbiy ishlab chiqaruvchilarga alternativa sifatida O'zbekiston mahsulotlariga qiziqish ortmoqda, bu esa eksportni oshirishi mumkin [3].

Tahdidlar (Threats):

Transchegaraviy savdoning yuqori darajasi: Xorijiy platformalar (masalan, Wildberries – 418 million dollar savdo) mahalliy savdo tashkilotlarini bozordan siqib chiqarmoqda [5]. Noadil savdo amaliyotlari: Aldov va o'g'irlikka qaratilgan "bir kunlik" elektron tijorat tashkilotlari paydo bo'lmoqda, soliq va ijtimoiy to'lovlardan qochishni rag'batlantirmoqda.

Etik standartlarning yo'qligi: Elektron almashuv ishtirokchilarining mas'uliyatsiz munosabati kibertahdidlarni oshiradi va bozor ishonchini pasaytiradi.

Infratuzilma va ishonch muammolari: Logistika cheklovlari, kiberxavfsizlik xavflari va naqd pulsiz to'lovlarga ishonchsizlik bozor o'sishini sekinlashtirmoqda [1].

SWOT tahlili natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston elektron tijorat bozori yuqori potentsialga ega bo'lib, kuchli tomonlar va imkoniyatlar zaifliklar va tahdidlarga nisbatan ustunlik qilmoqda. Biroq, rivojlanish uchun hukumat va biznesning hamkorligi talab etiladi, masalan, mutaxassislar tayyorlash va infratuzilmani takomillashtirish orqali. Bu tahlil maqolaning keyingi bo'limida muammolar va takliflarga asos bo'ladi.

Xulosa

Maqolada iqtisodiyotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari doirasida internetdagi elektron tijorat tizimlarining nazariy asoslari, texnologik komponentlari, iqtisodiy ahamiyati va O'zbekistondagi rivojlanish holati kompleks tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron tijorat raqamli iqtisodiyotning asosiy drayverlaridan biri bo'lib, savdo jarayonlarini soddalashtirish, xarajatlarni kamaytirish va global integratsiyani ta'minlash orqali iqtisodiy o'sishga muhim hissa qo'shmoqda.

Global miqyosda elektron tijorat bozori 2025-yilda taxminan 5-6 trillion AQSh dollariga yetib, yillik o'sish sur'ati 7-10% atrofida saqlanmoqda. O'zbekistonda esa soha jadal rivojlanmoqda: 2022-yilda bozor hajmi 311 million dollarga yetgan bo'lsa, 2025-yilda 9-11% o'sish kutilmoqda, mahalliy platformalar (Uzum Market – mamlakatning birinchi unicorn kompaniyasi, 2025-yilda qiymati 1,5 milliard dollarga yetgan) va qonuniy baza ("Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son Qonun, "Raqamli O'zbekiston-2030")

strategiyasi) tufayli bozor hajmi sezilarli darajada oshmoqda. Uzum ekotizimi 17 milliondan ortiq foydalanuvchiga xizmat ko'rsatib, 2025-yil birinchi yarmida GMV 250 million dollarga yetgan holda 1,5 baravar o'sish ko'rsatdi.

SWOT tahlili kuchli tomonlarni (qonuniy baza takomillashuvi, yosh aholi va mobil penetratsiya o'sishi) va imkoniyatlarni (raqamli transformatsiya, eksport potentsiali) ochib berdi, shu bilan birga zaifliklar (infratuzilma cheklovlari, kibertahdidlar, malakali kadrlar yetishmasligi) va tahdidlarni (transchegaraviy raqobat, ishonchsizlik) aniqladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta'limni kuchaytirish, xavfsizlik mexanizmlarini takomillashtirish, logistika va to'lov tizimlarini rivojlantirish kabi takliflar ilgari surildi.

Umuman olganda, internetdagi elektron tijorat tizimlari O'zbekiston iqtisodiyotida YaIM o'sishiga, kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga va global bozorga integratsiyaga katta hissa qo'shmoqda. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar sohaning kelajak istiqbollarini yanada yorqin qilmoqda. Kelgusida yangi texnologiyalar (AI, blockchain) integratsiyasi va davlat-biznes hamkorligini kuchaytirish orqali elektron tijoratni yanada rivojlantirish mumkin bo'lib, bu mamlakatning raqamli iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonuni // O'RQ-792-son. 29.09.2022 y. // <https://lex.uz/docs/6224643>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmoni. 05.10.2020 y. // <https://lex.uz/docs/5030959>
3. Statista. eCommerce – Worldwide Statistics & Facts. 2025. // <https://www.statista.com/topics/871/online-shopping/>
4. KPMG. E-commerce in Uzbekistan and Central Asia: Market Overview and Prospects. 2023 (2025-yil uchun yangilangan prognozlar). // <https://kpmg.com/uz/en/home/insights.html>
5. Trends and Problems of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan // Journal of Law Research Registration, Scientific Research and Sustainable Development. Vol. 3, No. 12, 2023. pp. 45-52.
6. Current Tendencies of E-Commerce Development in Uzbekistan // Proceedings of the International Conference on Digital Economy. Tashkent, 2024.
7. O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi (Infocom.uz). Raqamli iqtisodiyot va elektron tijorat statistikasi. 2025 yil hisobotlari.
8. Spot.uz. "Uzum bozori 2025-yilda 1,5 milliard dollar qiymatga yetdi" // Yangiliklar arxivi. 2025 yil iyul.

9. Gazeta.uz. “O‘zbekistonda elektron tijorat bozori o‘sishi va mahalliy platformalar” // Iqtisodiy tahlillar. 2025 yil.
10. World Bank. Digital Development Overview: Uzbekistan. 2024-2025 Update. // <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan>
11. UNCTAD. Digital Economy Report 2024: Shaping an Environmentally Sustainable and Inclusive Digital Future. Geneva, 2024.
12. E-commerce in Central Asia: Opportunities and Challenges // Eurasian Development Bank Report. 2025.
13. TechCrunch. “Uzbekistan’s Uzum becomes Central Asia’s first unicorn with \$1.5B valuation”. 2025.
14. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli iqtisodiyot ko‘rsatkichlari. 2025 yil.
15. ResearchGate va CyberLeninka platformalaridagi O‘zbekiston olimlari tomonidan nashr etilgan “Elektron tijoratning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni” mavzusidagi maqolalar to‘plami. 2023-2025 yy.